

EL TEMPS D'HISTÒRIA

EL TEMPS

Suplement mensual publicat a EL TEMPS, núm. 978

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

CAIXA CATALUNYA

CENT ANYS DE CADCILLISME

Fundat l'any 1903, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI) va ser un cau de nacionalisme, cultura i participació per a la societat catalana. EL TEMPS d'Història estudia la seva vida, plena de daltabaixos conseqüència d'una situació política sempre canviant.

- 45 EDITORIAL
- 46 APUNT
El cas dels llibertaris
Granados i Delgado
- 49 COMBINATÒRIA
Alfred Russel Wallace,
un perdedor nat
- 50 RODA EL MÓN
Vint anys d'Estatut
de les Illes Balears
- 53 FER I DESFER
- 54 DOSSIER
Cent anys de cadcillisme
- 66 L'ENTREVISTA amb Lluís Urpinell
- 70 HISTÒRIA EN XARXA
- 72 HISTÒRIA EN LLIBRES

© EDICIONS DEL PAÍS VALENCIA, SA

COORDINACIÓ: PELAI PAGES I MIQUEL PAYERAS
DOCUMENTACIÓ GRÀFICA: JESÚS PRATS

Quan una institució arriba a centenària, com és el cas del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI), fundat el març de 1903, la societat i el país que l'acull i de la qual ha sorgit se n'hauria d'alegrar i ho hauria de festejar. Inevitablement, en un país normal hauria de ser motiu de festa major. I més si aquesta institució centenària continua existint i posseeix el bagatge històric i cultural del CADCI. És veritat –seria el primer retret que hom podria fer– que avui el Centre de Dependents no té l'entitat ni la projecció social que va tenir des de la seua fundació fins a la fi de la Guerra Civil, quan els seus militants es calculaven per milers. Avui és una modesta entitat que, lluny de la nostàlgia, intenta fer-se un forat per sobreviure en unes condicions extraordinàriament difícils. Però aquesta situació actual no li lleva cap mèrit dels aconseguits al llarg de la seua història.

Cent anys del CADCI

“El CADCI, com tantes altres institucions nacionals, va patir les conseqüències de la duresa d’una dictadura que des del 1939 va mantenir Catalunya i el conjunt dels Països Catalans en un estat de setge permanent, amb la voluntat explícita d’aniquilar-ne les senyes d’identitat nacionals”

El CADCI, com tantes altres institucions nacionals, va patir les conseqüències de la duresa d’una dictadura que des del 1939 va mantenir Catalunya i el conjunt dels Països Catalans en un estat de setge permanent, amb la voluntat explícita d’aniquilar-ne les senyes d’identitat nacionals. I, a més, era una entitat obrerista, que en el decurs de la seua història va plantejar no poques reivindicacions en defensa dels treballadors mercantils. Era, doncs, una organització “autonomista” –el seu nom no enganya– i “obrerista” i concentrava per tant les dues màcules –“separatista” i “roja”– que pretenia netejar el règim franquista, a la Nueva España que va imposar després de la guerra. Impossibilitada d’existir durant gairebé quatre dècades, la seua represa, a partir de l’any 1977, ha estat feixuga i no exempta de dificultats.

Però la precarietat del present i de les seues reivindicacions actuals –com la reclamació del seu local històric a la rambla de Santa Mònica de Barcelona o del seu llegat documental, que continua segrestat a Salamanca– no han d’amagar un passat que avui per avui ha d’ésser recuperat per la memòria històrica col·lectiva. El CADCI, més enllà de la seua tasca obrerista o catalanista –que avui rememorem des d’aquestes pàgines–, va ser una entitat estretament inserida en el teixit societatari i associatiu de la Catalunya de la primera meitat del segle XX. I va contribuir de manera decisiva i sense cap mena de feblesa a la represa nacional que va experimentar el país fins els anys republicans.

Recuperar la història del CADCI no vol dir, però, negligir el present. El sector socioeconòmic que representava la institució centenària, cent anys després de la seua fundació, s’ha desenvolupat a Catalunya més que mai. El comerç, les activitats mercantils, en totes les seues versions, han assolit unes dimensions impensables no fa massa anys, i, avui per avui, dins de les activitats econòmiques agrupades al sector conegut com a serveis ocupa unes magnituds considerables.

Avui hi ha més “dependents” que fa cent anys i, si bé han millorat les condicions econòmiques i socials d’aquests treballadors –pensem que no fa tants anys a molts dependents del ram de l’alimentació, per exemple, se’ls obligava a dormir a la mateixa botiga i les jornades de descans laborals eren molt limitades–, en molts casos gran part d’aquests treballadors continuen sotmesos a condicions d’explotació inacceptables en altres rams. I és que, a més, el panorama sindical actual tampoc no és el que era abans de 1939. I aquest és un altre element que també ens fa enyorar la presència d’organitzacions com el CADCI, que, més enllà de la seua projecció combativa, eren autèntiques escoles de cultura, de fraternitat i de civisme.

El cas dels llibertaris Granados i Delgado

Quaranta anys després de l'execució dels anarquistes Francisco Granados i Joaquín Delgado continua havent-hi obstacles per a la revisió d'un crim legal franquista.

Enguany es commemora el quaranta aniversari de l'execució dels joves llibertaris Francisco Granados i Joaquín Delgado, condemnats a mort per uns atemptats que no havien comès. La seva innocència s'ha demostrat públicament, però la justícia de l'actual democràcia espanyola, que continua avalant la justícia militar franquista, posa tots els obstacles per a impedir el procés de revisió judicial de la sentència, actualment aturat al Tribunal Constitucional.

Les incidències d'aquest cas posen clarament en evidència el doble llenguatge del Govern del PP, dels partits que li donen suport i de l'estat espanyol pel que fa a la veritat històrica sobre el franquisme. A les Corts de Madrid s'aproven resolucions de cosmètica política, condemnant el cop de Franco i prometent honorar a les víctimes de la repressió, com la del passat 20 de novembre, que es va qualificar "d'històrica" perquè el PP la signava per primera vegada, però la realitat és ben diferent. Els entrebancs legals a la rehabilitació de Granados i Delgado serien impensables en un verdader estat de dret. Aquests són els fets.

El judici i la no revisió. Francisco Granados i Joaquín Delgado van ser condemnats a mort com a autors de la col·locació de dues bombes el 29 de juliol de 1963 a la Dirección General de Seguridad de Madrid i a la seu dels sindicats franquistes. Ells van proclamar la seva innocència fins al final, com també

ho va fer públicament a la premsa francesa l'organisme secret llibertari Defensa Interior (DI), que dirigia, des de París, una campanya de protesta contra el règim i, a la vegada, planificava atemptar contra la vida del dictador.

En el sumari del consell de guerra no hi ha proves, ni indicis, ni testimonis de càrrec. Ells van reconèixer la seva implicació en un pla no realitzat d'atemptar contra Franco; així explicaren la possessió dels explosius que els hi trobaren, però van negar rotundament ser els autors de les bombes del 29 de juliol. L'acusació es va basar en una primera declaració, feta sota tortures, en què es reconeixien culpables. Disset dies després eren executats.

L'any 1996, el documental *Granados i Delgado. Un crim legal*, finançat pel canal ARTE francès, investigava en profunditat els fets, analitzava amb rigor sumari i demostrava públicament la seva innocència. Per primera vegada, Sergio Hernández i Antonio Martín, dos membres de les Joventuts Llibertàries, reconeixien ser els veritables autors dels atemptats de Madrid. Les seves declaracions anaven acompanyades d'una minuciosa reconstrucció dels fets, aportant els testimonis d'Octavio Alberola, dirigent de DI, i de Vicente Martí i Luis Andrés Edo, militants llibertaris pròxims a les accions del 63. TVE va trigar un any a emetre aquest documental, a altes hores de la matinada, després de la seva estrena a França.

Familiars i companys de Granados i Delgado van presentar un recurs de revisió de la sentència davant la Sala Militar del Tribunal Suprem de Madrid. El 3 de març de 1999 aquest Tribunal denegava la revisió, avalant la justícia militar franquista. El tribunal era presidit per José María Ruiz-Jarabo, fill de l'antic ministre de Justícia de Franco, i actuà de po-

A la part superior de la pàgina del costat, a l'esquerra, Joaquín Delgado Martínez, i, a la dreta, Francisco Granados Mata. Sense proves, i en pocs dies, es va ordenar la seva mort. A sota, l'estat en què va quedar l'interior de la Dirección General de Seguridad després de les dues bombes col·locades el 29 de juliol de 1963.

nent Javier Aparicio, provinent del cos juridicomilitar de la dictadura. Això ocorria 24 anys després de la mort del dictador, en ple estat de dret democràtic.

Aquesta resolució semblava redactada pels mateixos que van escriure la sentència del 1963. Afirmava que la pena de mort l'havia dictada "un òrgan jurisdiccional col·legiat, constituït d'acord amb la legalitat vigent" en aquell moment, que "tant en el període sumarial com en l'acte de la vista es va practicar prova amb intervenció del ministeri fiscal i de la defensa dels encausats, prova que va ser valorada en consciència" i que "davant de tan sòlida estructura", les proves que s'aportaven eren "escasos i dèbils".

El tribunal militar del 1963 va instruir el sumari en tretze dies i quatre dies després els feia executar. No hi havia proves ni testimonis contra ells, cosa que, fins i tot el defensor, un militar escollit a dit que no tenia estudis legals, va al·legar en el consell de guerra. Les declaracions autoinculpatòries havien estat realitzades sota tortures a la Dirección General de Seguridad, i negades i denunciades posteriorment davant la Sala.

Entre la detenció de Granados i Delgado i l'execució van passar, doncs, disset dies. Hi havia pressa. Era estiu, i el règim no volia que hi hagués capacitat de reacció internacional com havia succeït amb l'afusellament del dirigent comunista Julián Grimau, uns mesos abans. La voluntat era esborrar-los de la història. Una voluntat que avui encara perdura.

El Tribunal Suprem Militar del 1999 considerava que condemnar a mort sense proves, sense defensor amb estudis de dret i amb declaracions sota tortura era actuar "en consciència", segons la legalitat vigent l'any 1963, cosa que els permetia, segons la vigent legalitat del 1999, impedir que els veraders autors i els seus companys declarassin i aportessin proves per rehabilitar la memòria i la injustícia brutal comesa contra Granados i Delgado.

La justícia espanyola que instigava a la detenció i al judici de Pinochet, que internacionalment aparentava valors democràtics de dret i de reparació dels crims comesos a Xile, impedia, a casa

Accedir a revisar una sentència juridicomilitar franquista i acceptar les proves presentades per declarar-la errònia o irregular podria provocar un allau imparable de reclamacions legals contra la justícia de la dictadura. Crearia un precedent que remenaria el passat i la història del país de tal manera que faria trontollar la solvència democràtica de molts franquistes reconvertits i de molts polítics antifranquistes que van col·laborar durant la 'modèlica' transició a silenciar el passat i evitar que es fes justícia. I això no interessa a ningú

EL TEMPS

L'assassinat dels llibertaris a Madrid va travessar fronteres. Diversos mitjans de comunicació francesos es van fer ressò d'un cas que semblava ben fosc.

seva, la revisió d'un cas flagrant d'error o d'irregularitat judicial premeditada, que havia ordenat el crim legal de dos innocents.

El 16 d'abril de 1999, els familiars dels dos llibertaris van presentar un recurs d'empara al Tribunal Constitucional, per creure innacceptable l'argumentació jurídica i per considerar que la denegació de proves és anticonstitucional. Aviat farà tres anys, i la més alta instància jurídica, que vetlla per la correcta aplicació de la Constitució i pel respecte a l'estat de dret, encara no s'ha pronunciat.

Precedent. Accedir a revisar una sentència juridicomilitar franquista i acceptar les proves presentades per declarar-la errònia o irregular podria provocar un allau imparable de reclamacions legals contra la justícia de la dictadura.

Crearia un precedent que remenaria el passat i la història del país de tal manera que faria trontollar la solvència democràtica de molts franquistes reconvertits i de molts polítics antifranquistes que van col·laborar durant la "modèlica"

transició a silenciar el passat i evitar que es fes justícia. I això no interessa a ningú perquè, de fet, obligaria a reescriure la història i minaria les febles bases sobre les quals es va construir l'actual estat de dret. En realitat, ja estan en fals: quin estat de dret és el que impedeix que es faci justícia, que nega la presentació de proves i testimonis i que abona i considera sòlides les decisions d'una justícia militar que actuava al marge de les lleis del dret, en una dictadura militar?

A més dels obstacles per la revisió de la sentència, la justícia democràtica, malgrat que el PP signi boniques declaracions parlamentàries promentent "honorar a les víctimes de la repressió", segueix sense resoldre els casos pendents, i negant-se a l'ampliació de les lleis que ho permetrien. El 19 de febrer de 2002, argumentant "poca precisió", el PP va rebutjar la proposició socialista de concedir a les vídues i els vidus de les persones executades durant el franquisme les mateixes indemnitzacions que han rebut ex-presos i represaliats.

Un exemple és el cas de Pilar Vaquerizo, vídua de Francisco Granados. Li ha estat negada l'ajuda perquè el seu marit no va complir el requisit demanat per llei: un any de presó. No va poder complir-lo i el van executar disset dies després de detenir-lo. De fet, si no l'haguessin matat, probablement no hauria sortit en llibertat fins la llei d'amnistia de 1977. Hauria complert molt més d'un any de reclusió. De quina reparació moral a les víctimes parlen, quan neguen fredament i fermament l'honor o reconeixement als familiars dels qui van ser executats?

El "Grup pro revisió del procés Granados i Delgado" seguirà durant l'any en curs amb la campanya informativa reclamant la revisió del judici, i exigint que les "declaracions històriques" de condemna del franquisme es facin realitat. El 20 de febrer, en el marc de les jornades que cada any se celebren a Argeles sobre la retirada republicana, hi va haver un acte sobre el cas Granados i Delgado. L'1 de març, a París. I ara seguiran per tot Catalunya i l'estat espanyol. Com l'any passat. Fins a la fi.

Xavier Montanyà

EL TEMPS

A la vida hi ha guanyadors i perdedors, això constitueix una veritat com una casa. Tanmateix, a mi em costava de creure puix la vida és llarga i tots tenim prou qualitats i defectes perquè l'estadística ens iguali. Però no, no és pas així: l'experiència prova que hi ha guanyadors i perdedors a dojo. Avui, lector, va de perdedors.

Alfred Russel Wallace (1823-1913) era topògraf de professió i la vida a l'aire lliure li va despertar l'interès per les plantes i els insectes. Als vint-i-cinc anys va decidir convertir-se en naturalista professional. Que què volia dir, això? Doncs col·leccionar plantes, insectes, etc., per després vendre'ls als museus i als col·leccionistes. Dit i fet. Ell i el seu amic Henry Bates, el 1848, embarcaren rumb a Sud-amèrica amb un únic capital de cent lliures. Primer van recórrer l'Amazònia de dalt a baix i després, Wallace, tot sol, va resseguir el riu Negro. Enmig de la selva va començar a preguntar-se per què tanta varietat, per què tanta diversitat. I a la vista dels indígenes de la regió va començar a escriure poesia amb caràcter despreocupat:

“però encara compadeixo més les donzelles angleses
la seva figura, bust i caderes, tot confinat
per aquest vil instrument de tortura anomenat cotilla!”

El retorn a casa, però, no podia ser més fatal: el vaixell va incendiar-se el 6 d'agost de 1852 i Wallace ho va perdre tot; tan sols va salvar el rellotge, una capsa amb objectes personals i el que duia damunt seu. I quan diem que ho va perdre tot hi incloem el fruit que havia aconseguit com a naturalista: “Tot s'havia perdut. Ja no tenia cap especimen que provés que havia estat en terres desconegudes. Les meves lamentacions eren endebades i vaig tractar d'oblidar-ho.”

Alfred Russel Wallace, un perdedor nat

Santiago Riera i Tuèbols, *membre de l'IEC i del Departament d'Història Contemporània de la UB*

Alfred Russel Wallace

(1823-1913) va ser

topògraf de professió.

La vida a l'aire lliure li

va despertar l'interès per

les plantes i els insectes.

La teoria de l'evolució,

que hauria de ser

coneguda com la de

Wallace-Darwin, només

ho és com a darwinisme.

L'any 1854 va tornar a embarcar-se i durant vuit anys va recórrer l'arxipèlag malai. Ja el 1855 va escriure *Sobre la llei que ha regulat la introducció de les noves espècies*. Però tot seguit va emmalaltir greument, probablement de malària. Enmig dels deliris que la febre li produïa, estès al llit, pensava i pensava. I aleshores ho va veure clar: “Per què uns viuen i els altres moren? Els que són més saludables s'escapoleixen de la malaltia; els més forts i els més ràpids, dels enemics; els més bons caçadors, de la inanició...”

Acabava de formular la teoria de l'evolució. Com que sabia que Charles Darwin estava interessat en el tema, va treure les forces d'on no n'hi havia i va escriure un document explicant fil per randa les seves idees sobre l'evolució de les espècies. Després el va enviar a Darwin.

Quan aquest va llegir l'escrit, es va quedar astorat: ell, Darwin, feia vint anys que hi pensava i un desconegut se li havia avançat! Lyell i Hooker, els amics de sempre, van trobar la solució per tal de salvar els remordiments morals del savi anglès: el document de Wallace i un que Darwin va escriure a corre-cuita foren llegits en una sessió de la Linnean Society a la qual pocs van assistir i ningú els hi va concedir importància. Després, Darwin va escriure *L'origen de les espècies* i el va publicar el 1859.

La teoria de l'evolució, que hauria d'hagut de ser coneguda com la teoria de Wallace-Darwin va ser coneguda arreu del món com a darwinisme...

Efectivament, Wallace va ser un perdedor nat i, doncs, va perdre la gran batalla, la que sens dubte li hauria agradat de guanyar.

Amb tot, cal dir que el nostre home va superar tots els contratemps amb enteresa i bon humor i encara va tenir elogis per a Charles Darwin. Perdedor, sí, però amb elegància. Heus ací. *Chapeau*.

El Govern de les Illes Balears commemora el vintè aniversari de l'entrada en vigor de l'Estatut d'Autonomia illenc amb una exposició fotogràfica que recull alguns moments clau, en tots els àmbits de la vida, d'aquestes dues dècades.

Vint anys d'Estatut de les Illes Balears

El Govern de les Illes Balears commemora aquest mes de març el vintè aniversari de l'entrada en vigor de l'Estatut d'Autonomia amb tot un seguit d'activitats –conferències, taules rodones, exposicions...– entre les quals destaca la mostra fotogràfica “20 anys d'Estatut”, fins a final de mes a la Llotja de Palma, recollida en forma de llibre-catàleg per l'Institut d'Estudis Autònoms, dependent de la Conselleria de Presidència del Govern.

La col·laboració dels diaris de totes les Balears i dels seus fotògrafs, que han aportat en alguns casos el seu arxiu particular, ha fet possible fixar les imatges de dues dècades. No sols hi apareixen els esdeveniments polítics, sinó també els socials o culturals. Els moments que, per un motiu o un altre, han marcat el pas d'aquests vint anys. En paraules del president, Francesc Antich, “són un conjunt d'imatges significatives dels darrers anys de la nostra histò-

ria més immediata que, d'alguna manera, simbolitzen el camí dels illencs per aconseguir el que avui som: una societat pacífica i plural, assentada en una terra pròspera, i preparada per encarar amb optimisme tots els reptes del segle XXI”.

L'exposició. Els professionals que aporten la seva feina són Torrelló i Lorenzo, del *Diario de Mallorca*; Joan Torres, de l'*Última Hora*, i els seus companys en el Grup Serra –editor també del *Diari de Balears*– Jaume Morey i Teresa Ayuga; Josep Vicens, d'*El Mundo–El Día de Baleares*; Òskar Pipkin, de l'agència Efe; Javier Coll, de *Menorca*; Josep Buil, Rafa Domínguez, Vicent Marí, Carles Ribas i Juan A. Riera, col·laboradors del *Diario de Ibiza*.

La mostra de fotos ha estat seleccionada per l'escriptor i periodista Carlos Garrido, el qual explica en el catàleg-llibre: “Volem que serveixi [la mostra fotogràfica] per explicar l'evolució de les Illes Balears des de les primeres preses de consciència col·lectiva, a finals de la dècada dels 70, fins a la consolidació d'una identitat pròpia, ja en el segle XX.”

L'exposició es veu acompanyada per una cronologia històrica, feina que va a càrrec de l'historiador Antoni Nadal, que arranca l'any 1983 i acaba enguany, i que relaciona els principals esdeveniments que han marcat la història de Balears en aquestes dues dècades amb els fets ocorreguts a tot l'estat espanyol, amb un breu apartat introductori que fa referència al període preautonòmic.

TORRELLÓ / LORENZO / JOSEP BUIL

Dalt, manifestació per l'autonomia (1977) i recuperació del carnaval de sa Rua, a Palma (1979). Al mig, primeres eleccions democràtiques a Eivissa, el 1977. I l'equip de *Panorama balear*, informatiu pioner a les Illes en català, produït a la delegació de Televisió Espanyola.

D'esquerra a dreta, la constitució del primer Parlament balear; Maria del Mar Bonet, en un recital en favor de la protecció de l'illot de sa Dragonera, el 1977; i Francesc de Borja Moll, nomenat doctor *honoris causa* per la UIB el 1983.

El fets. El 1978 es crea el règim pre-autonòmic illenc, el Consell General Interinsular (CGI), presidit per Jeroni Albertí. El 1979, al mateix temps que les primeres eleccions municipals, s'elegeixen per primer cop els consells insulars que, tots tres, formen l'Interinsular. El 1980 es constitueix l'anomenada Comissió dels Onze, encarregada de redactar l'Avantprojecte d'Estatut d'Autonomia. El 1981 l'Assemblea de Parlamentaris i el Consell Interinsular (la unió dels consells insulars) aproven el Projecte d'Estatut i el lliuren a les Corts espanyoles. El 1982 Jeroni Albertí dimiteix de president del CGI, abandona UCD i funda Unió Mallorquina (UM).

L'1 de març de 1983 entra en vigor l'Estatut. Les primeres eleccions autonòmiques se celebren el 8 de maig. El PSOE i la Coalició Popular (AP, PDP i UL) obtenen el mateix nombre d'escons. El pacte entre la Coalició Popular i UM permet a Gabriel Cañellas ocupar la presidència del primer Govern balear. El CGI es disol.

La primera legislatura (1983-87) ve marcada per tot un seguit de lleis relatives a la protecció de diversos espais naturals (es Trenc...), l'establiment de la llei electoral, i, especialment, l'aprovació de la Llei de Normalització Lin-

güística (1986) per unanimitat de la Cambra. El cap de llista del PSOE, Fèlix Pons, no acabarà la legislatura, ja que fou nomenat ministre d'Administracions Territorials el 1985.

A les eleccions de 1987, del 10 de juny, un nou pacte entre PP i UM, i l'abstenció del CDS, impedeix un acord de govern de centre-esquerra, de manera que els conservadors continuaran controlant el Govern, si bé sense majoria absoluta. L'any següent, però, el diputat del CDS Carles Ricci abandona aquest grup i passa a donar suport, des del grup mixt, als conservadors, de manera que aquests gaudiran de la majoria absoluta.

El 26 de maig de 1991 se celebren les terceres eleccions autonòmiques. La coalició preelectoral PP-UM aconseguix la majoria absoluta dels escons: 31 de 59. L'esquerra també va perdre Palma. Només li quedava el Consell de Menorca. Però aquest mateix estiu, gràcies que un diputat del PSOE, Jaume Peralta, dona suport a la moció de censura presentada pel PP, la majoria s'altera. La presidència menorquina passa d'Albert Moragues (PSOE) a Joan Huguet (PP). El setembre de 1992 la crisi entre PP i UM provoca la destitució de Maria Antònia Munar com a consellera

de Cultura. Amb aquest trencament el Consell Insular de Mallorca, tot i la majoria del PP, queda sota control de l'oposició.

Les eleccions de 28 de maig de 1995, les quartes autonòmiques, atorguen la majoria absoluta al PP a Balears. Però el president, Gabriel Cañellas, es veu obligat a dimitir aquell estiu. El substitueix Cristòfol Soler. Al cap de deu mesos, el grup parlamentari del PP retira la confiança a Soler i aquest dimiteix. El juny de 1996 Jaume Matas passa a ser el tercer president de Balears.

El 13 de juny de 1999 se celebren les cinquenes eleccions autonòmiques de les Illes Balears. La majoria relativa és per al PP, amb 28 escons de 59. Després d'un mes i mig de negociacions, Francesc Antich, del PSIB-PSOE, és elegit quart president del Govern illenc, gràcies als vots d'UM i de l'esquerra. Es crea, així, el primer govern no conservador en setze anys d'autonomia. L'any 2000, després de les eleccions generals, el cap de l'oposició i líder del PP, Jaume Matas, és nomenat ministre de Medi Ambient. Un càrrec que acaba d'abandonar per ser candidat a les sisenes eleccions autonòmiques.

Miquel Payeras

El catalanisme polític el 1903

EL TEMPS

L'any 1903 és el moment central del període en el qual el catalanisme passa d'entendre's com a causa patriòtica a assumir la necessitat d'organitzar-se com a partit.

Dalt, els "quatre presidents": Sebastià Torres, Albert Rusiñol, Bartomeu Robert i Lluís Domènech i Montaner. A la pàgina del costat, el quadre de Ramon Casas *La càrrega*.

Considerem com a catalanisme polític aquell que s'organitza en estructures mínimament estables i orienta la seva acció a assolir el suport electoral d'un públic cada dia més ampli i, a través de les eleccions, conquerir unes quotes cada cop més importants de poder.

La difícil modernització política. Començar per aquesta obvietat significa donar a un tema aparentment molt concret com el que ens ocupa una gran significació; i això, especialment, perquè ens hem de situar en el medi polític espanyol en un moment de crisi postcolonial molt delicat i perquè ens hem de referir a un període inicial del segle XX, crucial a tot arreu (i sobretot al món mediterrani occidental) en el procés de democratització de la vida política i de neutralització del conflicte i la problemàtica socials heretades de la crisi del món rural i de la industrialització del vuit-cents.

Així doncs, parlar d'un moviment polític en aquests anys significa parlar de la difícil preparació dels mecanismes, programes, quadres i portaveus imprescindibles per fer política; significa, fins i tot, l'esforç d'aquesta política tan jove per definir i trobar un públic de simpatitzants més o menys estable. Si ens concretem en el catalanisme, una aspiració i un corrent essencialment intel·lectual i professional sense cap mena de tradició política positiva, la dificultat va ser més gran.

Ni va ser fàcil per a molts acceptar l'abandó de la línia "maximalista" (defensa dels principis i les essències) i assumir les transaccions i el gradualisme propis de la vida política (el que es va conèixer com el "sistema evolutiu"), ni va ser planer el camí per acostumar els mateixos polítics a la necessitat d'abandonar els vells comportaments i d'assumir una actuació política disciplinada i moderna, adaptada a les exigències d'una vida política cada cop més oberta i democràtica. Hi ha un llibre que tradueix molt bé aquestes tensions inicials que es van produir a l'interior del catalanisme: *La crisi del catalanisme*, de Josep Pella i Forgas, aparegut a les darreries del 1905.

El fet de trobar-nos en un moment especial de la política espanyola, en què tothom té la sensació que cal una reforma a fons i una essencial modernització (esperança inicial en el nou regnat d'Alfons XIII que comença el 1902), va ajudar a impulsar el canvi d'actitud política que es tradueix en l'activació del catalanisme polític i del seu partit inicial, la Lliga Regionalista. Potser també hi ajudà el fet que el canvi de segle va coincidir amb una significativa renovació generacional, amb la liquidació de la generació que havia predominat en la política de la segona meitat del segle XIX: el 1901 morien Francesc Pi i Margall, Joan Mañé i Flaquer i Víctor Balaguer; el 1902 el doctor Bartomeu Robert i mossèn Cinto Verdaguer; el 1904, Valentí Almirall; i el 1907, tancant aquesta concentració de desaparicions il·lustres, Manuel Duran i Bas.

Vist des d'aquesta perspectiva, la dinàmica del catalanisme polític el 1903 centra el dur moment inicial (1901-1904), en què va passar d'entendre's com una "causa patriòtica" a sentir la necessitat d'estructurar-se com un partit. Val a dir

EL TEMPS

que els altres grans moviments heretats del segle XIX estaven fent si fa o no fa el mateix: el republicanisme, sota la direcció i activisme d'Alejandro Lerroux, i l'obrerisme, superant el desconcert de la dècada anterior i iniciant una represa sindicalista (amb les vagues de 1902) que el portarà a plantejar Solidaritat Obrera (1907) i, poc després, la CNT.

L'estructuració inicial del regionalisme polític. La Lliga Regionalista havia nascut l'abril del 1901 com una plataforma on pogués confluïr tothom, per contribuir a la causa autonomista (reivindiquen les Bases de Manresa del 1892 i es queixen del manteniment de les posicions maximalistes de la vella Unió Catalanista), com també per sustentar i, si era possible, dirigir el corrent de malestar concretat per la crisi colonial entre la burgesia econòmica local. És per aquest motiu que a la Lliga es va aplegar gent força diversa, a qui interessava el catalanisme amb una intensitat molt diferent i que entenien l'acció política des d'opcions gairebé contraposades. La Lliga inicial va ser un moviment més que un partit i es

va concretar en una coalició electoral amb una disciplina molt minsa més enllà del fet de presentar-se a unes eleccions.

Amb el significatiu lema electoral de "L'enemic és el cacic", en les primeres eleccions a què es van presentar, les legislatives del maig de 1901, van tenir un èxit indiscutible: malgrat no aplegar gaire més del 8% del cens electoral de Barcelona, van treure quatre diputats (els famosos "quatre presidents"), per dos els republicans i tan sols un la vella política caciquista del torn. A la ciutat de Barcelona, el regionalisme polític havia trencat l'hegemonia de la tradicional política de la restauració. A més, en les eleccions municipals del novembre, la Lliga traurà onze regidors (per deu els republicans) i arribarà al 20% del sufragi en els districtes centrals de la ciutat.

La vida d'aquesta coalició regionalista estava, però, plena de tensions, i el relatiu èxit electoral les agreujava en comptes de llimar-les. Les tensions socials van aparèixer amb força el desembre del 1901 i es van radicalitzar el gener-febrer de l'any següent, enmig de l'alarma de la burgesia (ho tradueix molt bé el quadre

de Ramon Casas *La càrrega*). La situació política general era prou fràgil per ajudar a magnificar una crisi social que afegia l'"amença" republicana radical a l'agitació obrera. La patronal va reaccionar amb duresa, com il·lustra la circumstància que un dels patrons més durs, Albert Rusiñol, va esdevenir president de la Lliga després de la mort del president inicial, el prestigiós doctor Robert.

Més que una dretanització política, el que estava passant a la nounata Lliga Regionalista era una involució cap a posicions d'una gran cautela política, al llindar de les actituds prepolítiques. El fet va forçar la cerca d'aliats en organitzacions que es plantejaven la defensa de l'ordre moral i catòlic com una forma de pressió quasi política sobre els poders públics: entre aquestes plataformes, la més destacada (va viure fins a la Gran Guerra) va ser el Comitè de Defensa Social que animava Alexandre Pons i Serra amb el lema de regust carlí "religió i pàtria".

La crisi política de 1903. Aquests dirigents de la Lliga, genuïns representants del sector patronal ("los desengañados de

EL TEMPS

Dinar organitzat l'estiu del 1904 per la Lliga Regionalista amb l'objectiu d'homenatjar la nova direcció, un cop escindits els elements republicans.

La crisi de la Lliga esclataria l'abril del 1904 i provocaria la marxa dels liberals, que van fundar el portaveu 'El Poble Català', germen de l'estructuració posterior d'un catalanisme polític més esquerrà. Per la seva banda, la Lliga va iniciar, també des del 1904, la conversió d'aquesta plataforma electoral inicial en un veritable partit polític

Polavieja", en deien), veient el naufragi de la política oficial i la reactivació de l'obrerisme i del republicanisme, van pensar que l'únic camí que els quedava era fomentar una política molt conservadora, de defensa catòlica (intentant reagrupar fins i tot els vells sectors carlins) i que pogués ser acceptada pel caciquisme local.

Al l'interior del regionalisme hi havia un nucli de professionals liberals i intel·lectuals provinents del vell Centre Escolar Catalanista, que havien prosperat políticament gràcies al suport del regionalisme catòlic que vehiculava Narcís Verdager i Callís, als quals no va semblar gens estranya aquella reacció conservadora i de defensa dels valors catòlics. A més, es donava la circumstància que un dels representants més destacats d'aquest sector, Enric Prat de la Riba —el director del portaveu del partit, *La Veu de Catalunya*—, segurament el seu teòric més clarivident, el 1902 havia estat empresonat per haver inclòs al diari un article d'un to que la censura considerà separatista; en el transcurs del curt captiveri Prat es va posar malalt, i en ésser alliberat va anar a un sanatori del sud de França a recuperar-se. Per aquest motiu Prat no va anar a Barcelona fins l'any 1904 i no va poder matisar el moviment estratègic del seu partit.

Als ulls de tothom, aquest gir convertia la Lliga en una força objectivament reaccionària i amb aquesta consideració es va presentar a les eleccions de 1903. Internament les tensions eren molt fortes i la

campanya electoral va ser especialment feble i contradictòria, amb desercions molt sonades i una incomoditat creixent dels nuclis regionalistes més liberals (el denominat "grup de l'Ateneu", amb Ildefons Sunyol i Jaume Carner al capdavant). L'única esperança que tenien va ser que els ajudés un cert clima de confiança inspirada per la caiguda del govern liberal de Sagasta i la pujada dels conservadors de Silvela i Maura (desembre de 1902). Però no va ser així: els elements catòlics es van desinteressar força de l'acció política electoral i la dretanització regionalista va animar encara més la reestructuració republicana.

Les eleccions provincials parcials del 8 de març de 1903 van significar una clara victòria republicana, tant a Barcelona com a la resta de la província. Després, a les generals del 26 d'abril, va succeir el mateix: el líder republicà Nicolás Salmerón va obtenir el 28% del vot barceloní, mentre que el líder regionalista Rusiñol tan sols el 9%. Finalment, en les eleccions municipals del mes de novembre es va confirmar la derrota regionalista, tot i mantenir els índexs de 1901 als districtes centrals de Barcelona. La derrota electoral del 1903 també va ser espectacular fora de Barcelona, on el desconcert capitalí es va traduir en un veritable caos en l'espai conservador que es disputaven regionalistes, monàrquics i carlins.

Encara no feia dos anys que s'havia constituït aquesta plataforma electoral i el 1903 semblà a punt de desaparèixer. El sector patronal més dur es va desinteressar d'una força que fracassava electoralment i no podia plantejar-se ser el seu interlocutor reivindicatiu enfront del poder central; una força que, internament, no semblava tampoc poder frenar la perillosa recuperació del republicanisme.

La crisi de la Lliga esclataria l'abril del 1904 i provocaria la marxa dels liberals, que van fundar el portaveu *El Poble Català*, germen de l'estructuració posterior d'un catalanisme polític més esquerrà. Per la seva banda, la Lliga va iniciar, també des de l'any 1904, la conversió d'aquesta plataforma electoral inicial en un veritable partit polític.

Jordi Casasses
Universitat de València

EL TEMPS

L'obrerisme català a inicis del segle XX

El tombant del segle XIX havia estat un període important per a la història del moviment obrer català: el desastre espanyol de l'any 1898 a la guerra de Cuba i de Filipines havia comportat l'inici d'una profunda crisi per a l'estat de la restauració, que estimula el sorgiment de l'important moviment regeneracionista –i també d'un catalanisme polític renovat, que sorgia el 1901 amb una clara voluntat d'intervencionisme polític a nivell d'estat– i de tota una sèrie de canvis en l'estructura productiva de Catalunya que, inevitablement, havien d'influir en la composició del moviment obrer català.

La pèrdua dels darrers mercats colonials –que les últimes dècades de segle havien absorbit una part important de la producció de la indústria tèxtil de Catalunya– va provocar una certa recessió industrial, que va durar mentre es trobaven nous mercats per a col·locar la producció industrial, mentre que la renovació tecnològica que es va operar amb l'objectiu de ser més competitiu en el mercat mundial havia possibilitat la

irrupció al mercat laboral de dones i de nens que abaratiren considerablement la mà d'obra industrial.

Moviment obrer. Enfront d'aquesta situació, el moviment obrer català estava en procés de recuperar-se de la tremenda onada repressiva que va patir durant la darrera dècada de segle, amb motiu de l'esclat del terrorisme anarquista, que havia fet una aparició espectacular a la societat catalana, amb bombes com la del Liceu, la del carrer Banys Nous de Barcelona o amb l'atemptat que havia sofert el capità general de Catalunya, Arsenio Martínez Campos. Les accions terroristes havien servit al Govern de pretext per portar a terme una onada repressiva sense precedents contra el moviment obrer català, que va menar a la presó de Montjuïc dotzenes de dirigents obrers, fins i tot aquells que s'havien manifestat radicalment en contra de les pràctiques terroristes. La celebració del Procés de Montjuïc, iniciat el desembre de 1896, havia portat davant de l'escamot d'execució cinc anarquistes catalans, i n'havia con-

Vaguistes catalans durant la vaga general de febrer de 1902. Després d'una setmana de protestes, però, va acabar sent un fracàs absolut.

Article francès sobre el Procés de Montjuïc reproduït a *La Campana de Gràcia* l'any 1899.

Vaga de carreters a Barcelona l'any 1903. A la plana següent un dibuix aparegut al setmanari satíric *La Tralla* el 14 de setembre de 1903 que presenta Alejandro Lerroux com "el rei del Paral·lel".

demnat unes quantes dotzenes més a llargs anys de presidi. La campanya internacional en contra d'aquestes condemnes, a la fi, havia servit per a denunciar el sistema inquisitorial vigent encara a l'estat espanyol i havia forçat el Tribunal Suprem de Guerra i Marina a reduir sensiblement les penes i, finalment, havia impulsat el Govern espanyol a decidir l'estranyament a la Gran Bretanya de 63 dels condemnats.

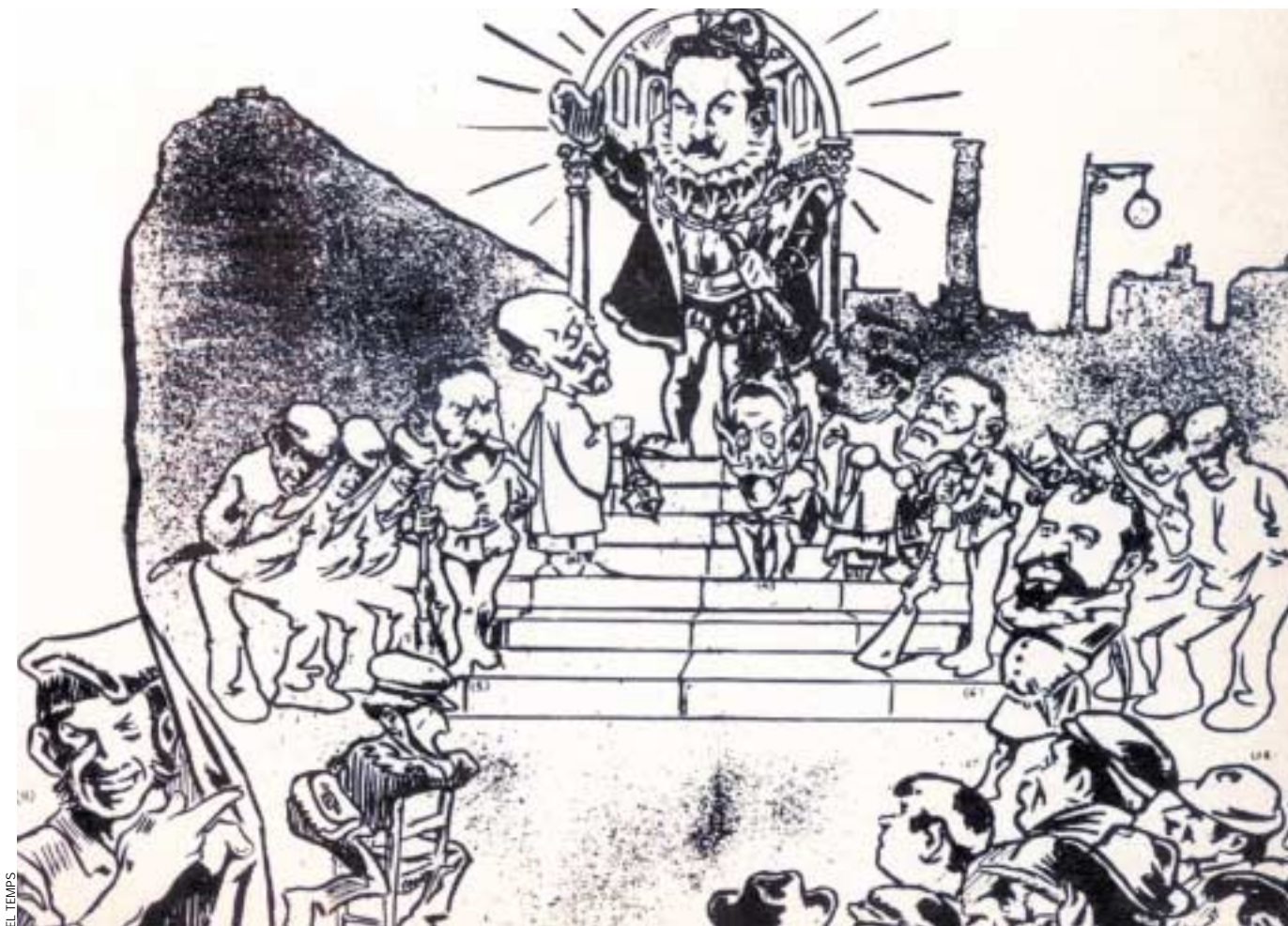
El 1898, a més d'ésser l'any del desastre, va ser l'any en què s'iniciaren les mobilitzacions populars per demanar la revisió del Procés de Montjuïc. La campanya va acabar servint de nexa d'unió entre els republicans i sectors del moviment obrer català i va contribuir a una certa revitalització de l'obrerisme. Per tot plegat, ja sigui per la necessitat de donar respostes a la nova situació econòmica i social que es començava a viure en el món industrial català —amb reduccions salarials, increment de l'atur, empitjorament de les condicions laborals— o per la nova injecció política que oferia la relació amb el republicanisme, els darrers anys del segle XIX i els primers del XX van conèixer una certa reorganització del sindicalisme català.

Organitzacions i conflictivitat social. A les comarques fluvials de Catalunya, on havia arrelat la indústria tèxtil, a les conques del Ter, del Llobregat, del Freser o del Fluvià, l'any 1899 s'havia constituït la Federació Tèxtil Nacional, amb seu a Manlleu, i a Barcelona s'havien posat en funcionament iniciatives sindicals bastant significatives. Mentre els obrers metal·lúrgics creaven la Unió Obrera Metal·lúrgica, els impressors reorganitzaven la Societat de l'Art d'Imprimir, i l'any 1902 eren ja uns 45.000 els treballadors barcelonins que es trobaven organitzats en sindicats. Al mateix temps, tot just iniciat el nou segle, apareixen nous òrgans de premsa, com *El Productor* (juliol 1901), *La Huelga General* (novembre 1901) o el socialista *La Guerra Social* (1902).

Paral·lelament a aquesta reorganització es va intensificar la conflictivitat social. La Federació Tèxtil havia convocat pel novembre de 1900 una vaga general a les conques fluvials del nord de Catalunya

que es va allargar per espai de set setmanes i que va culminar amb el pacte de la fam que van acabar imposant els empleats, mentre que una nova vaga declarada el març de 1901 a Osona i al Ripollès va posar fi al locaut patronal i amb una important repressió policíaca. A Barcelona, el maig de 1901, eren els tramviàries els qui declaraven una vaga que va anar acompanyada per la declaració de l'estat de guerra. Mentre que la vaga iniciada pels metal·lúrgics barcelonins el desembre del mateix any va deixar plantejada una vaga general, que finalment es va declarar el 17 de febrer de 1902. Aquesta vaga, que es va estendre per Barcelona, Sabadell, Terrassa, Manresa i diverses localitats tarragonines, va afectar entre 80.000 i 120.000 obrers, però després d'una setmana va acabar amb el fracàs més absolut. I aquest fracàs va comportar una intensa desorganització sindical. El fracàs d'una altra convocatòria de vaga general que els anarquistes van desplegar el febrer de 1903 va representar una nova etapa de recessió per al moviment obrer català, i calgué esperar fins el 1906 perquè es produís una lenta recuperació, que va culminar el maig de 1907 amb la constitució de la Solidaritat Obrera, inicialment una federació sindical que agrupava els sindicats barcelonins.

Republicanisme. El darrer aspecte de la realitat social que es va desenvolupar a la societat catalana de començament del noucentisme va ser l'aparició d'un nou republicanisme, que es va inserir de manera immediata en les files del proletariat barceloní. Es tracta de l'anomenat lerrouxisme, que va vertebrar la contradictòria i polèmica figura d'Alejandro Lerroux. Aquest, que havia participat, ja des de Madrid, en la campanya a favor de la revisió del procés de Montjuïc, va arribar a Barcelona a començament de 1901, en el marc de les confluències que s'estaven produint com a conseqüència de la crisi finisecular, i ja va participar en les eleccions del mes de maig d'aquell any, que van atorgar el triomf a la Lliga Regionalista. Amb una personalitat atractiva, utilitzant un llenguatge planer, amb importants dosis de demagògia social i d'anticlericalisme, "l'emperador del Paral·lel", com va ser conegut durant

ELTEMPS

la seva etapa barcelonina, va organitzar una important campanya de captació entre els desorganitzats obrers barcelonins, que ben aviat va obtenir els seus resultats. La mobilització social que va aconseguir, la reorganització política que va promoure, amb la inauguració de cases del poble i fraternitats republicanes en molts barris de la ciutat, va ser ingent. Tot i que en el seu moment ja es va denunciar l'objectiu de la seva presència barcelonina, destinada a combatre el naixent nacionalisme català amb un anticatalanisme visceral i un nacionalisme espanyolista fora de dubtes, l'èxit de Lerroux, certament, va acabar sent efímer i en la mesura en què el moviment anarquista es va anar reorganitzant, la influència de Lerroux entre la classe obrera barcelonina també va anar minvant, i a partir de 1905 –amb la nova irrupció dels militars a la vida política catalana, provocada pels fets del *Cu-Cut!*– el seu ascendent va ser cada vegada més reduït.

En aquest marc, difícil i complex, de reorganització i desorganització, de dificultats innegables, per al moviment obrer català, el març de 1903 es posava la primera pedra d'una institució que havia d'ésser emblemàtica entre els treballadors mercantils de Catalunya: el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI). Una institució que aplegava, conjuntament, les reivindicacions catalanes i catalanistes que havien ressorgit amb força en el panorama polític català i unes reivindicacions obreres encaminades a l'educació i a la formació integral dels treballadors mercantils, i a la defensa dels seus interessos laborals i professionals.

El CADCI s'incorporava així a un doble combat reivindicatiu que va acabar donant contingut i definint bona part de la història de Catalunya durant tot el segle XX.

Maria Pilar Molina Javierre

En aquest marc, difícil i complex, de reorganització i desorganització, de dificultats innegables, per al moviment obrer català, el març de 1903 es posava la primera pedra d'una institució que havia d'ésser emblemàtica entre els treballadors mercantils de Catalunya: el CADCI

El CADCI en la història de Catalunya

Des de la seva fundació, al 1903, fins a la derrota a la guerra, el CADCI va portar una ingent tasca que es va sumar a la vitalitat de la societat catalana de l'època.

La vida del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI) de Barcelona entre 1903 i 1939 és un bon exemple de la vitalitat de la societat civil catalana d'aquest període. D'una banda, aquesta entitat era formada per treballadors mercantils amb una mentalitat que aspirava a l'ascens en l'escala professional i l'establiment per compte propi, amb la corresponent traducció en una línia associativa moderada o reformista. De l'altra, es va adscriure, des del primer moment i de manera decidida, al moviment catalanista, del qual seria un dels principals components populars. Ara bé, es tractava d'una agrupació que es definia unitària i de composició plural, si bé aviat s'hi va fer sentir la influència de la Unió Catalanista i més endavant les agrupacions promogudes per Francesc Macià.

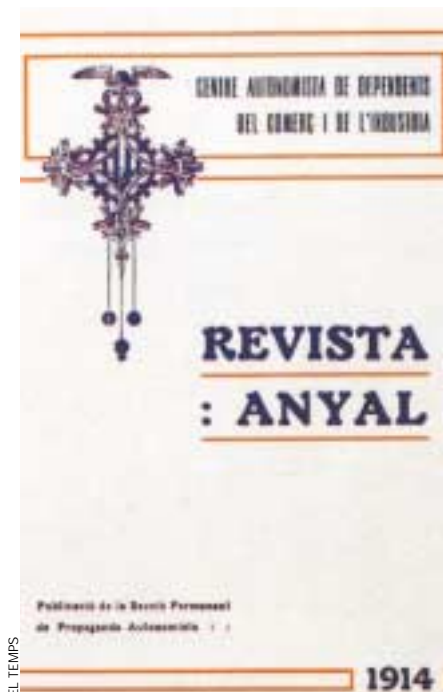
Fundació i primeres passes. La seva organització. La fundació del CADCI es va produir a principi de març de l'any 1903, després de diverses reunions al cafè dels 4 Gats. Catorze joves dependents signaren l'acta constitutiva i elegiren com a primer president Carles Font i Rovira. Van redactar una declaració –que va aparèixer al diari *La Veu de Catalunya* el 14 de maig del 1903–, en la qual situaven la seva iniciativa dins del moviment d'emancipació, llibertat i autonomia que commovia la societat catalana. Els promotors manifestaven la seva voluntat que la dependència mercantil i industrial adquirís, per mitjà de l'associació, “la palanca social més poderosa de l'època”, una presència i una capacitat d'influir positivament a favor de l'estament mercantil i dels drets de Catalunya. Alhora emmarcaven el seu esforç associatiu en la necessitat de substituir “l'acció tirànica i opressora de l'estat per l'acció lliure, fecunda i redempto-

ra de la iniciativa individual”, és a dir, el que avui diríem “societat civil”.

Els iniciadors del CADCI dirigiren la seva iniciativa a la “instrucció i autonomia”; la propaganda de les doctrines autonomistes i difusió de la instrucció i cultura entre la dependència com a mitjà “per aconseguir la millora moral i material de les quals tan necessitada es troba la nostra classe”. S'hi afegirien el mutualisme, l'esport i l'excursionisme. Per complir aquests objectius van crear les seccions de propaganda (després secció permanent de propaganda autonomista) i la d'ensenyament (més tard, secció permanent d'educació i instrucció).

Les conferències van ser les primeres activitats, i Martí i Julià, tot tractant de l'esdevenidor del problema social, en va encapçalar la llista, a més de freqüentar sovint la seva sala d'actes i gaudir aquí d'un grup actiu de seguidors. En el futur s'hi podria escoltar tota mena de dirigents polítics i personatges de la cultura i de la política, des d'un Francesc Cambó fins a un Andreu Nin.

A mitjan novembre del 1903 es van fer les primeres classes d'aritmètica. A partir del 1904 van començar a funcionar les Escoles Mercantils Catalanes, on s'impartirien estudis d'idiomes, càlcul i tinença de llibres, taquígrafia, gramàtica, escriptura catalana i una assignatura denominada “Drets i deures del ciutadà”, que donava Joan Bardina. El 1909-1910 es va establir un pla d'estudis de quatre cursos que l'any següent va esdevenir de tres. Les classes serien, habitualment, de 9 a 11 h de la nit. Al maig del 1904 es formava una comissió encarregada d'estudiar la constitució d'una germandat o mutualitat per als socis que havia de donar lloc a la formació de la secció permanent de socors mutus per a casos de cessantia, invalidesa i malaltia. Alhora també s'endegaven activitats esportives

amb la secció d'excursionisme creada l'abril del 1903, que es diria més endavant d'esports i excursions, i que era una subsecció de la d'educació.

Els estatuts del setembre del 1903 estructuraven l'entitat en seccions permanents amb una important vida pròpia, representades en el consell directiu del Centre, i subseccions representades en les juntes directives de cada secció permanent. El president de l'entitat, el secretari general, el caixer i el bibliotecari eren elegits per la junta general de socis, mentre que els vicepresidents i vocals ho eren per les juntes generals de cada secció permanent. El català era la llengua oficial del Centre i aquest article no es podia modificar en el futur. Un butlletí, *Acció*, n'era el portaveu. A les tres primeres seccions permanents de propaganda autonomista, educació i instrucció i socors mutus, el 1910 s'hi afegirien la secció permanent d'esports i excursions i la de relació i treball (més endavant d'Organització i Treball). Els socis fonamentalment serien numeraris (o actius) i havien d'ésser assalariats, però també hi havia socis protectors que podien ésser d'altres nuclis professionals o antics socis actius establerts pel seu compte. En una reforma posterior dels estatuts aquests socis protectors passarien a ésser-ho de la secció permanent d'educa-

ció i instrucció. Els protectors sols tenien veu en els afers del CADCI i eren elegibles solament per als càrrecs de caixer i subcaixer.

Catalanisme i reformisme social: 1903 i 1914. El CADCI creixeria de pressa. L'abril del 1903 tenia 85 socis. Onze anys després, el 1914, superava els 3.000, el 1920 quasi eren 7.200, i prop de 10.000 el 1925. Les matrícules de les seves escoles també progressarien paral·lelament: de 489 matrícules durant el curs 1904-1905 es va passar a més de 1.400 matrícules a partir del curs 1916-1917, i de catorze matèries que s'impartien el curs esmentat del 1904-1905 a més de quaranta el curs 1920-1921. Les escoles serien un dels factors principals d'impuls de l'entitat per la forta demanda que experimentarien i de mobilitat d'estatges del CADCI fins a la compra de la seva seu a la rambla de Santa Mònica l'any 1914.

El CADCI esdevindria un punt de referència del nacionalisme, tant en les seves activitats internes i periòdiques (inauguracions dels cursos, festes de l'aniversari, festa de repartiment de premis a partir del 1911, etc.) com en iniciatives exteriors, com l'organització de la commemoració de l'Onze de Setembre a partir del 1905, tot reprenent el gest

Revista Anyal del CADCI pertanyent a l'any 1914. Aquesta publicació recollia la notable tasca del Centre. La demanda d'autogovern va pujar amb el nou segle. Dalt, manifestació davant el Palau de la Generalitat, cap al 1919.

El CADCI va créixer de pressa. L'abril del 1903 tenia 85 socis. Onze anys després, al 1914, superava els 3.000; el 1920 quasi eren 7.200, i prop de 10.000 el 1925. Les matrícules de les seves escoles també van progressar: de 489 el curs 1904-1905 a més de 1.400 a partir del curs 1916-1917

iniciat el 1900 per la institució Catalunya i Avant. El protagonisme i la continuïtat del CADCI en aquesta celebració està en els orígens immediats i desenvolupament de l'actual celebració d'aquesta diada. El CADCI formaria part del catalanisme protestatari i reivindicatiu, sempre a punt per a denunciar qualsevol atemptat anticatalà o per a afirmar la pròpia identitat: al costat del moviment de Solidaritat Catalana, a favor de la Mancomunitat, etc. Alguns cops els seus animadors sortien fora de Barcelona amb l'objectiu de suscitar l'organització de centres de dependents com el seu i difondre el nacionalisme.

A nivell social, l'evolució va ser més lenta i complexa. Com he indicat, al començament la instrucció i el mutualisme eren l'eina escollida per a la "millora del dependent". El 1910 aquesta actitud havia de modificar-se amb la creació de l'esmentada secció permanent de relació i treball i l'inici de l'activitat social del Centre dins d'una línia reformista, legal i possibilista, però que havia de connectar prou amb el tarannà real d'aquest grup social perquè, el 1913, esdevingués l'associació mercantil principal. La primera assemblea de dependents de Catalunya del 1913 en va ser una expressió visible.

Radicalització nacional i social. El panorama polític i social del país es va radicalitzar amb els fets de l'estiu del 1917, la campanya per l'autonomia del 1918-1919, la vaga de la Canadenca del 1919 i l'agitació sindical posterior. El 1915 el CADCI reformava els seus estatuts per reforçar l'actuació de la secció de relació i treball que prenia el nom d'organització i treball, la qual s'articulava en subseccions que havien anomenat des del començament gremis (denominació prou significativa i que evitava de recórrer al nom de "sindicats"). A finals del 1915 la secció permanent de relació i treball endegava una primera campanya per l'augment de salaris que es repetia el 1917.

S'assumien noves iniciatives en el camp cultural i festiu, com l'organització de les festes d'infants i flors o les vetlles teatrals, dirigides per Ignasi Iglesias el 1916 i 1917. El final de la Primera

Guerra Mundial, que, en els ambients catalanistes, s'havia viscut com un conflicte a favor del principi de les nacionalitats, va portar un activisme nacionalista: homenatges als voluntaris catalans que havien participat a la guerra, als països aliats, a algunes de les noves nacionalitats i participació en la campanya autonòmica del 1918-1919, en la qual els membres del CADCI foren la força principal de les manifestacions populars per les Rambles. La conseqüència va ser la clausura del CADCI quan es declarà l'estat de guerra, a finals de gener del 1919, fins el 14 de juliol del 1919, que va ser obert parcialment, i fins el 22 de setembre, que ho va ser completament.

Paral·lelament es continuava incrementant l'activitat associativa interior: dispensari, subsidis en cas de defunció, mútua femenina, mútua infantil, edició d'un butlletí escolar, establiment de tres especialitats en l'ensenyament de les escoles, creació d'un museu comercial i cursos complementaris (converses de comptables, educació artística, tècniques de transport, història de Catalunya, etc.). El 1918 el Centre endegava una caixa d'estalvis. S'adquiria un edifici surant, el Club de Mar per als esports de mar, i la secció esportiva completava les seves iniciatives amb la pràctica del tennis, el que contribuïa a popularitzar uns esports reservats, fins aleshores, als sectors benestants.

La lluita de classes dels anys vint va tenir els seus reflexos en el CADCI. Al seu si es van produir conflictes entre tendències moderades i socialitzants que acabarien en una mena de pacte amb l'arribada a la presidència de Francesc X. Casals, que dirigia la secció d'organització i treball i era un representant dels socis renovadors. El CADCI passava a ésser dirigit per un sector de gent nacionalista i radical que donaria suport a Francesc Macià i a Estat Català, així com a la futura Esquerra Republicana de Catalunya, com el mateix Casals i Manuel Juliachs, i un nucli de socialistes catalanistes que s'arreglerarien amb la Unió Socialista de Catalunya, com Ràfols i Camí.

L'entitat accentuà el seu nacionalisme, independentista en molts dels seus membres, i els seus posicionaments de classe. En aquest darrer nivell, tanmateix, va

EL TEMPS

prosseguir l'estratègia reformista: nova campanya per l'augment de sous el gener del 1919, obtenció d'una comissió mixta del treball en el Comerç de Barcelona l'abril del 1920, celebració d'una nova assemblea de dependents que donaria lloc a la creació de la Federació de Dependents de Catalunya el gener del 1921, establiment d'una caixa contra l'atur forçós i creació d'una cooperativa d'habitatges que fóra una de les bases de la secció permanent de cooperativisme i que es presentava com una alternativa al capitalisme.

El CADCI combatria el clima de minva del moviment catalanista durant els anys vint, a causa de la radicalització social de l'època, amb una presència constant i l'impuls d'actes de sensibilització, protesta o solidaritat (per exemple amb el nacionalisme irlandès).

En particular, havia de promoure per tot Catalunya, amb el suport d'altres centres de dependents, una campanya, l'any 1922, perquè els ajuntaments catalans signessin una declaració nacionalista en la qual s'exigia el dret a l'autogovern.

s fuerzas
Ejército
mbardean
ntro de
pendientes

A l'esquerra, la seu del CADCI, a la rambla Santa Mònica de Barcelona, al poc de patir un atac de l'exèrcit. A sota, cartell electoral del Front d'Esquerres.

L'alternança de períodes democràtics i dictatorials no va afavorir gaire el CADCI, que va patir tancaments i divisions constants

La dictadura i la Segona República. La dictadura, però, aturaria la vida i l'evolució del CADCI. Miguel Primo de Rivera va perseguir el CADCI i el deixà en mans dels sindicats lliures. Tots els socis s'aglutinaren en defensa de l'entitat, fora d'una minoria escassa que col·laborà amb els ocupants i que foren motejats amb el malnom de *filipinos*. L'arribada de la República facilità la recuperació del CADCI pels seus associats i la represa de les seves activitats. Francesc X. Casals, nomenat conseller de Treball de la Generalitat, va ser substituït per Manuel Juliachs en la presidència de l'entitat, canvi que consolidava la línia del nacionalisme republicà d'esquerres. Però llavors s'agregaren les divisions en l'interior de l'entitat que havien començat a aparèixer en l'etapa anterior. Les posicions ideològiques de caire socialista revolucionari o comunista hi guanyaren pes. Sobretot va ser l'opció de la Minoria d'Oposició Mercantil a la direcció del Centre que es constituí com una organització dintre de l'organització.

Es tractà, de fet, d'un conflicte generacional, ideològic i polític que reflectia les tensions polítiques entre Esquerra Republicana i els grups a la seva esquerra, i fins i tot probablement al si de la mateixa esquerra, i en aquest sentit es tractava d'una lluita pel control de l'entitat. Per a uns era el moment de fer del CADCI el bastió de la independència catalana, i per a altres –o uns i altres alhora– de convertir l'entitat en una sindical de treballadors mercantils.

El triomf de Jaume Cardús a la presidència del CADCI, al consell general del 17 d'agost del 1934, va representar la desclosa d'aquest procés, la participació del Centre en els fets del 6 d'octubre i, amb la mort de Jaume Compte, la projecció pràctica dels ideals nacionalistes dels nous animadors.

El nou tancament del Centre i el context exterior no permeteren, tanmateix, que els nous dirigents de l'entitat poguessin dur a terme els seus projectes i estabilitzessin la seva vida interior, desballestada per les tensions passades. El Centre romandria tancat fins després de les eleccions del 16 de febrer del 1936. Els associats que parlaven en nom de la secció d'organització i treball, des de les

planes de la premsa, donaren suport a la candidatura del Front d'Esquerres, tot trencant així, per primer cop, la neutralitat oficial que mantenia l'associació.

A finals d'aquest mes, Pere Aznar, diputat al Parlament de la República, membre de l'antiga Minoria d'Oposició Mercantil i militant del Partit Català Proletari, va ser elegit president del CADCI, en detriment de la candidatura de Jaume Cardús. L'elecció, tanmateix, es donava en un clima i unes circumstàncies difícils i de poca participació electoral (Aznar va ser elegit per tot just 412 vots).

En crear-se el PSUC la majoria dels dirigents del CADCI pertanyien als nuclis originaris d'aquesta formació política. En caure la UGT sota la influència comunista, el CADCI esdevenia, ja esclatada la guerra, una secció més d'aquella central sindical, en unes condicions evidentment antiestatutàries, però explicables per la situació generada pel conflicte armat i el procés revolucionari. Encara, el juliol del 1937, Pere Aznar entrava a formar part del comitè executiu del PSUC. El CADCI va participar en l'esforç de la defensa republicana.

Acabada la guerra, l'exèrcit vencedor ocupava el CADCI i el clausurava. No obstant això, molts dels seus associats continuaren defensant el mateix ideari de l'entitat tant tant a l'exili com a l'interior.

Fonts:

DIVERSOS AUTORS: *Catalunya avant! Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI) 1903/1939*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1992.

FERRER, J.; LLADONOSA, M.: "Nacionalisme català i reformisme social en els treballadors mercantils a Barcelona entre 1903 i 1939. El CADCI." Dins de BALCELLS, A. (Ed). *Teoría y práctica del movimiento obrero en España (1900-1936)*, Fernando Torres Editor, València, 1977, p. 281-329.

LLADONOSA, M.: *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1988.

Manuel Lladonosa i Vall-llebrera

Una institució educativa i cultural emblemàtica

El CADCI fou més que una entitat reivindicativa i sindical. Va excel·lir duent a terme una important tasca educativa i cultural adreçada i oberta a tota la societat catalana.

Més enllà de la tasca reivindicativa, eminentment sindical, a favor dels treballadors mercantils –a través de la secció d'organització i treball–, i del caràcter mutualista que li atorgava la seva secció de socors mutus, el CADCI va desenvolupar una important tasca cultural i educativa oberta tant al conjunt de la societat catalana com, més pròpiament, adreçada als seus socis.

Com corresponia a la primera gran eclosió del catalanisme contemporani, a començaments del segle XX, el CADCI formava part d'un corrent que arrencava de la Renaixença –que identificava la catalanitat amb la llengua i la cultura– i que aviat va entroncar amb les propostes d'un Prat de la Riba pel qual la missió fonamental del catalanisme consistia a “construir país”, a convertir Catalunya en un país modern i progressista.

Escoles. Per aquesta raó ben aviat es va plantejar la creació d'unes escoles mercantils catalanes, destinades a millo-

rar la professionalitat dels seus socis, tot posant en funcionament l'ensenyament del comerç, que va tenir un enorme ressò entre els treballadors mercantils.

Iniciades de manera sistemàtica a partir de 1904, les escoles mercantils impartien classes nocturnes i des del curs 1917-1918 van desenvolupar un sistema pedagògic que incloïa la formació de tres plànols d'estudis que responien a tres modalitats de comerç: dependents corresponsals, dependents administratius i dependents de magatzems i viatjants. En cadascun d'aquests plànols les matèries que s'impartien anaven des de geografia comercial, aritmètica i economia comercial, fins a taquigrafia, càlcul mercantil, tenidoria de llibres o mercologia.

L'ensenyament dels idiomes va assolir també una important projecció dins del CADCI: a banda del català i del castellà, s'impartien cursos de francès, anglès, alemany, italià i àrab. I, com corresponia a una entitat obrerista, ben aviat es va constituir una secció especial d'esperanto, l'idioma que, en la creença dels esperantistes, s'havia de convertir en la llengua de la fraternitat universal.

En aquest vessant formatiu es van constituir també una secció especial de taquigrafia, que va desenvolupar un sistema taquigràfic català, i una secció de fotografia que disposava d'un important laboratori en el mateix Centre.

A banda d'aquests estudis, més o menys establerts i reglats, el CADCI va posar en funcionament curssets de tota mena, sobre matèries tan dispars com economia, dret mercantil i codi de comerç, història de Catalunya o art.

Esports i excursions. Amb una clara dimensió cultural, una de les seccions que va assolir més importància dins del

CADCI va ser la d'esports i excursions. En el terreny dels esports ens trobem en els anys –tot just començat el segle– en què els esports es van convertir en activitats autènticament de masses. És quan comença a desenvolupar-se el concepte modern d'esport, vinculat a la cultura del cos, a la salut, però també a l'oci i a l'esbarjo.

El polític republicà Ramon Noguera i Comet, en donar notícia històrica del Centre Autonomista, l'any 1917, escrivia que “al local del Centre hi ha muntat un esplèndid gimnàs, com pocs altres de millors n'hi hagi a Barcelona, amb un servei de dutxes annex; i a un dels pintorescs llocs de l'eixamplis de Barcelona hi té en arrendament un extens camp de sports, on totes les festes s'entrenen infinitat de joves en l'exercici dels sports atlètics o en la pràctica d'aquest joc un xic bàrbar, però robust, vigorós, del foot-ball...” I destacava, a més, la pràctica de tot tipus d'esports, d'estiu i d'hivern, terrestres i marítims, de força i d'agilitat, el tir, la natació, el tennis, etc.

L'excursionisme en la història contemporània de Catalunya es vincula sovint amb l'aparició i desenvolupament del primer catalanisme, ja durant el segle XIX. L'excursionisme desenvolupa no sols una activitat esportiva, sinó també el coneixement del país, que esdevé la condició *sine qua non* per estimar-lo. El catalanisme va potenciar al màxim l'excursionisme com una de les activitats fonamentals per promoure la cultura nacional, per fomentar el sentiment, sovint essencialista i espiritualista, de país o potser, més ben dit, de pàtria. D'aquí que no era gens estrany que el CADCI, una institució compromesa en les reivindicacions autonomistes del catalanisme, destaqués en el foment de l'excursionisme.

El conjunt de les activitats educatives i culturals ben diverses que va conrear el CADCI són una clara mostra de la important tasca que aquesta entitat avui centenària va portar a terme almenys fins a la desfeta de 1939. Una contribució que va enriquir de manera considerable la societat catalana de la primera meitat del segle XX.

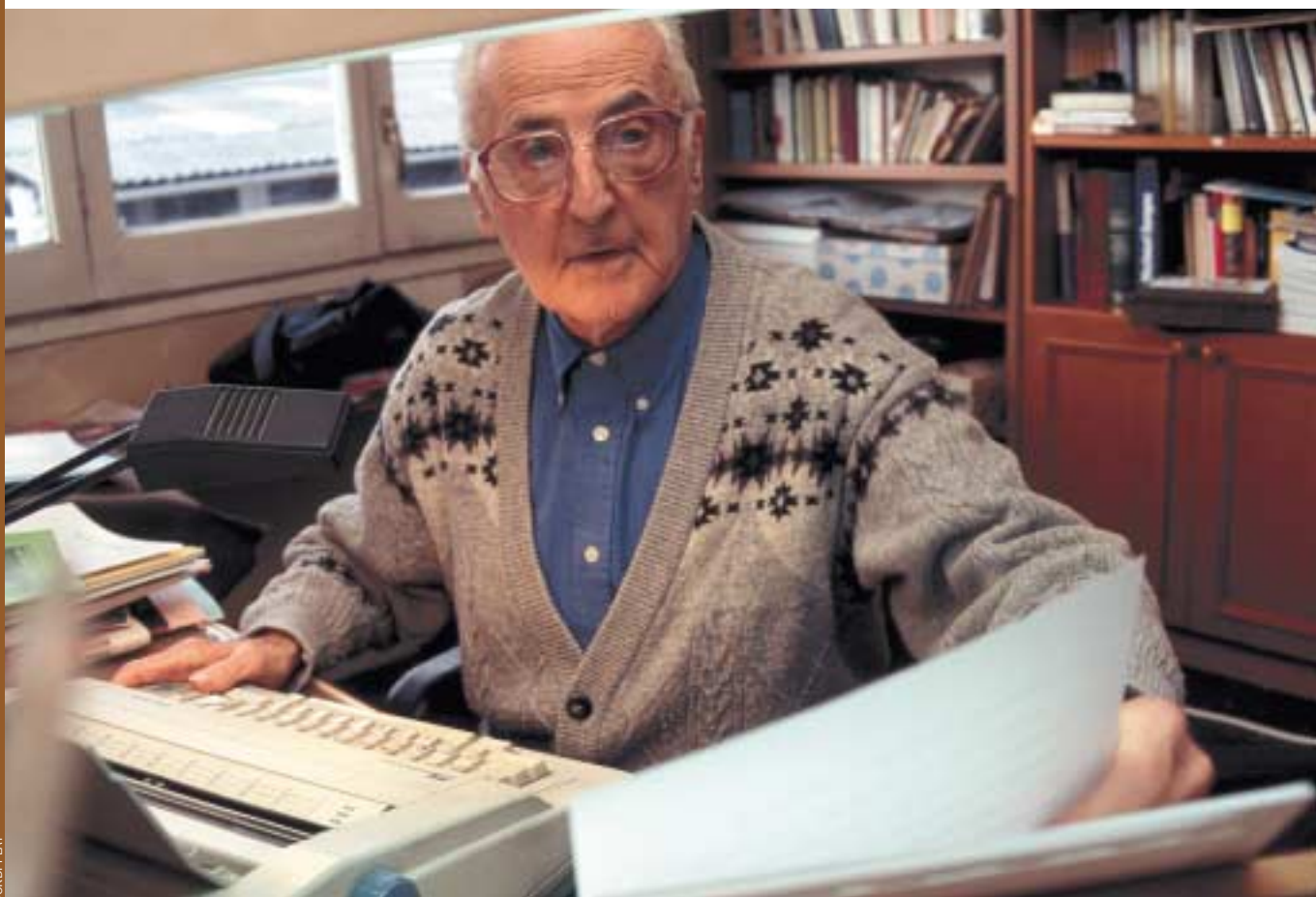
Pelai Pagès

Cartell dels Campionats de Catalunya de Rem organitzats pel Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI) el 1922, un dibuix d'Antoni Utrillo. Al costat d'aquestes ratlles, una excursió per la vall de Núria, l'any 1909.

“Quan Catalunya respiri, el CADCI també ho farà”

JORDI PLAY

Lluís Urpinell
(Barcelona, 1921) va ser president del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI) de 1994 fins el 2002.

Lluís Urpinell està convençut que, en tornar de l'exili, el president Tarradellas podria haver resolt la situació del CADCI donant-los les claus del local, però no li va interessar. Urpinell és pessimista respecte al futur de la institució; creu que a Madrid no hi haurà mai voluntat política de resoldre una injustícia històrica.

—Si bé el CADCI comença sent proper a la Lliga Regionalista, després pren una posició més combativa en la reivindicació de la llibertat nacional, i durant la República s'acosta a ERC. Un canvi massa substancial.

—Fins l'any 1922 vam donar suport a la Lliga, sense pertànyer a aquesta formació ni de bon tros, perquè el CADCI era apolític i laic, però ens hi enteníem en l'aspecte nacionalista. Evidentment, els socis no eren de dreta, però en aquell moment no hi havia cap altre partit català. Després, amb l'arribada de la República, Francesc Macià ens donà molt de suport, i nosaltres ens vam decantar per ERC.

—Però si el CADCI es definia com a “entitat obrera”, com es podia entendre amb la Lliga?

—De fet, laboralment sempre vam topar-hi frontalment. Però, curiosa-

ment, vam trencar definitivament els contactes amb la Lliga per un conflicte de tipus nacionalista. L'any 1923 l'Ajuntament de Barcelona va proposar que els carrers de la ciutat fossin retolats en català. La iniciativa no va ser possible per l'oposició de la Lliga. Des d'aquell moment ja no teníem res en comú amb aquell partit.

—Quina importància ha tingut el Centre Autonomista en el desenvolupament del nacionalisme català?

—La història del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria ha anat sempre unida a la història de Catalunya del segle XX. Sense aquesta institució, el segle XX català, pel que fa a catalanisme i obrerisme, quedaria coix. El CADCI va néixer quan Catalunya despertava una mica del daltabaix del segle XVIII, i va anar creixent ràpidament, fins que la dictadura de Primo de Rivera colpejà Catalunya i frenà aquella il·lusió. Però vam arribar a tenir més socis que el Barça!

—20.000 socis que van participar també en moltes vagues obreres.

—Vam tenir una força molt important dins el moviment obrer de l'època, sobretot perquè sempre vam lluitar per reduir la jornada laboral i després per aconseguir la festa dominical. Nosaltres vam donar una empena fonamental perquè el dependent deixés de ser un esclau de l'amo.

—El CADCI va ser també una eina emancipadora de l'educació i de la cultura a Catalunya amb les seves escoles mercantils. Com valora vostè aquesta tasca?

—D'aquestes escoles en van sortir persones molt formades, no sols des del punt de vista tècnic. El CADCI volia que els dependents ascendissin de categoria, i això només era possible amb la cultura. Les escoles mercantils, com la resta d'activitats del CADCI, formaven els alumnes sota un lema fonamental: s'havia de ser catalanista, és a dir, una persona útil a ella mateixa, a Catalunya i a la humanitat. En aquest aspecte, no es pot negar que el CADCI ha esdevingut una singular entitat que, amb vocació catalanista i independent, ha represen-

tat un important paper cohesionador en la història recent de Catalunya.

—Cohesió nacional?

—Sí, perquè abans l'obrer no era de la Lliga; per tant, no era nacionalista. Però sent soci del CADCI també era nacionalista. Això va fer que la societat catalana s'aglutinés bastant. La nostra institució va ser capaç de connectar amb el moviment nacional i cultural català, alhora que va cercar mitjans per millorar la situació del treballador mercantil com a grup social.

—La persecució del Centre Autonomista començarà amb la dictadura de Primo de Rivera, i l'entitat patirà un assetjament constant. Per què "molestava" tant al poder?

—No és res personal. Simplement, que tot allò que fa olor de català fa nosa, és un odi terrible, no? Aquesta mentalitat que tenen els espanyols hi era aleshores i encara hi és ara.

—El local del CADCI ha patit moltes sacsejades. Especialment destacada va ser la del 6 d'octubre del 1934. Quines conseqüències van tenir aquells fets per al futur de l'entitat?

—A banda dels tres morts i diversos detinguts, aquells fets van ser tremendament negatius per a la nostra institució. El CADCI no hi tenia res a veure, amb aquella resistència armada que es va muntar al nostre local. Els tres homes que es van presentar el dia abans amb un cotxe carregat d'armes es van apoderar del local sense el consentiment de la junta, que no hi era en aquell moment. Aquells senyors, que eren uns extremistes, van disparar contra l'exèrcit en nom de la revolució i van fer moltes bestieses. Però el CADCI estava net, ni tan sols podem confirmar si aquells tres individus n'eren socis. Amb les llistes de socis ho podríem saber, però aquests documents estan segrestats a Salamanca... L'exèrcit va destrossar a canonades el local, que va estar tancat fins les eleccions del 36. Va ser un altre retrocés important per al CADCI.

—Quina feina es va fer des de la resistència a l'exili?

—El president a l'exili, Pere Aznar, va tancar el CADCI l'any 1939, es va

“Avui el CADCI està de baixa perquè Catalunya també ho està.

Amb prou feines ens deixen viure.

És el 'pro-ble-ma' de sempre, la por enorme a Espanya.

Hi ha hagut polítics que podrien haver trencat lligams amb aquesta gent, amb la qual no ens hi entendrem mai, però quan hi ha hagut ocasió no s'ha aprofitat.

La prova és que ara només hi ha dos partits per votar; la resta tenen el cul llogat a Madrid, no hi pots confiar”

JORDI PLUY

“Crec que el CADCI va ser massa important perquè ara, a Madrid, el deixessin tornar a ser-ho. Si no recuperem el nostre edifici el futur de la institució és molt negre.”

endur la clau a Xile i va mantenir la presidència tot sol, o sigui que no es va fer pràcticament res. En qualsevol cas, aquest treball no va servir de res, perquè a Catalunya tampoc no teníem força per actuar.

—Durant els anys de la transició, la institució tampoc no recupera la normalitat, ni el seu patrimoni. Què passava?

—Des de l'any 1979 vam insistir a Madrid perquè ens tornessin l'edifici que ens havien robat els franquistes. A la primera època socialista ens vam entrevistar amb el ministre de Treball i Afers Socials, Manuel Chaves, que, amb molts copets a l'espatlla, ens va

prometre que ho arreglaria. Però no va resoldre res. Finalment, el PSOE va cedir el local a la UGT.

—Ja, però des de Catalunya tampoc no es van moure gaires fils...

—Això va ser molt pitjor que la patxada del PSOE. Era evident que Madrid no ens ajudaria, però també en Tarradellas ens va fallar. Quan va tornar de l'exili ell tenia la clau de moltes coses. Mentre tothom tenia por, ell estava molt ben informat de tot. Si aquell home hagués volgut, ens dona la clau i entrem al CADCI, això per descomptat, perquè la Falange ja havia marxat del local. Ara, aquell home va venir dient “jo sóc el Molt Honorable President de Catalunya”, i semblava que s'havia oblidat de la seva gent. Pensàvem que érem encara amics d'abans, però no senyor, ell es va limitar a aconsellar-nos que anéssim per la via de la justícia a reclamar el nostre local. Estic convençut que Tarradellas ens hagués pogut resoldre el problema, però no li va interessar.

—Seguint el consell d'en Tarradellas han passat un grapat d'anys.

—I els que passaran i perdrem. Darrerament hem anat al Tribunal Constitucional, i després de moltíssims

anys al darrere de la justícia només tenim a les mans un grapat de sentències absurdes que diuen que allò que porta trenta anys sense reclamar-se, ha prescrit. Però com volien que ho reclaméssim? El darrer intent ha estat presentar al Congrés dels Diputats un projecte de llei per reclamar l'edifici que té requisat el Govern espanyol. Tots els partits polítics hi han votat a favor, excepte el PP, que ha donat una excusa absurda com és habitual. Ja no sabem què fer.

—Vaja, que el futur del CADCI és incert.

—Crec que el CADCI va ser massa important perquè ara el deixessin tornar a ser-ho. Catalunya té la desgràcia que, quan alguna cosa ha estat important, ha vingut algú altre de Madrid a fer-ho malbé. I si no n'han vingut, sempre hem tingut a Catalunya algun cavall de Troia disposat a fer-ho. Si no recuperem el nostre edifici el futur de la institució és molt negre; sense un local no podem fer res. Ara tenim un petit despatx que ens cedeixen dins del nostre edifici, però estem com uns rellogats a casa nostra, no hi estem còmodes. En canvi, la UGT hi està perfectament instal·lada.

—Creu que no hi ha voluntat política per revifar el CADCI?

—Gens! I sense ella estem perduts. Aquesta voluntat ha de venir dels polítics, però els polítics catalans no ho resoldran, això, perquè el local està requisat per Madrid. Avui el CADCI està de baixa perquè Catalunya també ho està. L'esperança que em queda és que si algun dia Catalunya torna a respirar, el CADCI també tornarà a fer-ho.

Però a Catalunya amb prou feines ens deixen viure. És el *pro-ble-ma* de sempre, la por enorme a Espanya. Hi ha hagut polítics que podrien haver trencat lligams amb aquesta gent, amb la qual no ens hi entendrem mai, però quan n'hi ha hagut ocasió no s'ha aprofitat. La prova és que ara només hi ha dos partits per votar; la resta tenen el cul llogat a Madrid, no hi pots confiar.

Gemma Aguilera

La gent del Centre

En el transcurs dels anys que van del 1903 al 1939 van ser força milers els dependents del comerç afiliats al CADCI. I alguns dels qui varen ocupar càrrecs directius en la institució varen representar un paper important en la vida política i social de Catalunya, durant aquest període tan convuls.

En la primera etapa, la fundacional, va sobresortir **Josep Puig i Esteve** (Agramunt, Urgell, 1876-1931), que en va ser el veritable impulsor; esdevingué el primer secretari general del Centre fins al 1910 i el presidí fins al 1917. Personalitat vinculada a la Unió Federal Nacionalista Republicana durant els primers anys, més tard s'afilià a la Lliga Regionalista, per la qual fou regidor a l'Ajuntament de Barcelona entre 1917 i 1921. Va col·laborar també amb l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

Francesc X. Casals (Barcelona, 1880-1954) fou nomenat president el 1920 i, en proclamar-se la dictadura de Primo de Rivera, el setembre de 1923, patí uns mesos de presó. Amb la proclamació de la República va recuperar la presidència de la institució fins que el 1932 fou nomenat conseller de Treball i Assistència Social en el Govern de la Generalitat. Casals fou substituït per **Manuel Juliachs** (Vilafranca del Penedès, 1887 – Barcelona, 1980), que, com el mateix Casals, procedia de la Unió Catalanista del doctor Martí i Julià, i des del seu càrrec va haver d'afrontar el procés de radicalització social que patí el CADCI, fins que abandonà la presidència el 1934. En plena clandestinitat franquista, el 1945, participà en la reorganització d'ERC, i el 1958 va formar part del Consell de Forces Democràtiques de Catalunya.

A partir d'agost de 1934 es van fer càrrec de la direcció del Centre els representants de la minoria d'oposició a la directiva anterior: **Jaume Cardús i Reig**, que presidí el Centre, i fou empresonat amb motiu dels fets del 6 d'octubre de 1934, i **Joan Ferrer i Álvarez** (Barcelona, 1909-1935), que en fou secretari general. Ferrer, que militava en el Partit Català Proletari, va participar directament en la defensa del local del CADCI el 6 d'octubre de 1934. Empresonat a la Model, hi va contraure una malaltia que li provocà la mort. El seu enterrament, el 12 de maig de 1935, va convocar una multitudinària manifestació ciutadana.

Després del parèntesi provocat per la clausura del local, l'octubre de 1934, amb la normalització institucional que va

EL TEMPS

seguir les eleccions del 16 de febrer de 1936, la presidència del CADCI va passar a **Pere Aznar i Saserra** (Roses, Alt Empordà, 1907 – Santiago de Xile, 1999). Secretari general del Partit Català Proletari, Aznar va sortir elegit diputat per Barcelona a les eleccions del Front d'Esquerres i el juliol de 1936 va tenir un paper molt actiu en la fundació del PSUC, al comitè executiu del qual va accedir. Nomenat director general de Treball i Assistència Social de la Generalitat el 1938, amb la derrota de la República s'exilià a Xile, des d'on ostentà la presidència del CADCI fins a l'any 1977. Durant el seu llarg exili, desvinculat del PSUC a partir de 1944, fundà l'entitat Amics de Catalunya i col·laborà molt amb el Centre Català de Santiago de Xile.

Altrament, el nom del CADCI s'associa també a la resistència armada

contra l'exèrcit que des del seu local va tenir lloc la nit del 6 d'octubre de 1934, i on van morir, entre altres, **Jaume Compte**, que era afiliat al CADCI (Castelló d'Empúries, Alt Empordà, 1897–Barcelona, 1934) i **Manuel González Alba** (Valls, Alt Camp, 1894–Barcelona, 1934). L'any 1925, Compte, militant a l'Estat Català, havia participat en el complot de Garraf contra el rei Alfons XIII. Durant els anys de la República era l'exponent més emblemàtic de l'independentisme català i en el moment de la seva mort era el dirigent més important del Partit Català Proletari. González Alba també militava en el mateix partit. Anteriorment havia participat en l'intent d'envair Catalunya per Prats de Molló, protagonitzat per Francesc Macià el 1926, i durant la República havia fundat les edicions Anxaneta i les edicions de l'Arc de Berà.

Aquests noms no exhaureixen, ni de bon tros, la nòmina dels homes de diferent ideologia que van passar pel CADCI i entre els qui destaquen, a més, **Jordi Arquer i Saltor** (Barcelona, 1906–Perpinyà, 1981), el publicista marxista, dirigent del Bloc Obrer i Camperol i del Partit Obrer d'Unificació Marxista que tingué tant de protagonisme en les vagues mercantils d'octubre de 1933 i de juny de 1936, o **Ramon Ràfols i Camí**, afiliat a la Unió Catalanista i més tard a la Unió Socialista de Catalunya i que va ser un destacat cooperativista. Noms tots ells que, des del CADCI o amb el CADCI, formen part del patrimoni cívic de la història més recent de Catalunya.

Pelai Pagès

El misteri del monjo dissolut: Rasputin

Adreça electrònica:

www.geocities.com/Augusta/5130/rasputin.htm

Grigori Iemimovitx va néixer el 1869 en un llogaret perdut de Sibèria. Pobre de solemnitat, entre els 33 i els 40 anys arribà a Moscou. I allà començà la carrera que el farà entrar a la història amb el nom de Rasputin, "dissolut" en rus. Mirada hipnòtica, personalitat misteriosa i, segons el mite, capacitats curatives que li permeteren impactar en la cort del tsar. L'hereu al tro, el tsarèvitx Alexei, estava malalt d'hemofília. Son pare, Nicolau II, i sa mare, la tsarina Alexandra, el donaven per enterrat. L'estiu de 1907 entren en contacte amb Rasputin. Donà al jove tsarèvitx ànim i empenta. No el curà,

però ho semblava. Des d'aleshores no es despenjà de l'egregia parella. Les males llengües deien que sobretot de la tsarina. I és que en Rasputin, després d'una joventut dissoluta, fent honor al seu llinatge, sembla que s'havia fet d'una secta, els "jilisti", que opinaven que –no eren beneïts–, per arribar a Déu el millor mètode era mostrar molt de penediment i, és clar, si no es peca, no hi pot haver penediment. Així que Rasputin, dit i fet: com que això de pecar li agradava, sembla que s'ho muntava cada dia fins i tot amb dues o tres, després se'n penedia i l'endemà tornem-hi. En fi, personatge curiós, aquest. La seva influència en el tsar va ser considerable. La germanofília, i potser gelosies de marits burlats, li crearen molts enemics. En una conspiració de palau l'assassinaren el 1916.

Roosevelt, un Bush però en original i llegit

Adreça electrònica:

www.nobel.se/peace/laureates/1906/index.html

L'agressió exterior com a norma d'actuació constant, en contrast amb els corrents aïllacionistes, la posà en pràctica el vint-i-sisè president dels Estats Units, Theodore Roosevelt, que governà el país entre 1901 i 1909. Va ser un personatge propi de la llegenda del *far west*. Home d'acció, de la natura i de conviccions fermes, sempre va excel·lir com el polític més favorable a la intervenció dels EUA contra Espanya a Cuba i Puerto Rico. Quan finalment se'n sortí, amb la declaració de guerra el 1898, es presentà voluntari i abandonà el càrrec de subsecretari de Marina per posar-se al capdavant del Primer Regiment de Voluntaris de Nova York, els famosíssims Roughs Riders. Fama que li permeté el salt a la presidència, on mesclà amor per la natura (declaració de 150 parcs naturals), vigor (impulsà el Canal de Panamà, i les intervencions on fossin necessàries) i intermediacions de pau entre Rússia i Japó (per la guerra de Manxúria) que li valgueren el Nobel de la pau. I, entremig, va tenir temps per escriure uns 35 llibres. Moltes pàgines d'Internet ens acosten a tan peculiar personatge. És convenient mirar-se'n una sèrie. Si no es llegeix anglès s'haurà de tenir resignació catòlica i aguantar les traduccions automàtiques, una mena de càstig bíblic.

Per a historiadors d'Amèrica i interessats

Adreça electrònica:
www.ub.es/hvirt

Un dels grans avantatges d'Internet –a banda del més evident: mirar pàgines porno des de la feina (tal i com detecten totes les estadístiques i enquestes; i, per cert, qui és tan ase de dir-ho, això, en una enquesta? en fi...)- és la de posar en contacte gent interessada en un mateix tema, la qual cosa, certament, és tan òbvia que sembla una ximpleria dir-ho. Però ve al cas, perquè aquest lloc ciber n'és un bon exemple. D'ençà fa uns anys diversos professors, entre els quals hi ha Javier Laviña i Miquel Izard, de la Universitat de Barcelona, posaren en marxa la vella idea d'unir per Internet els historiadors d'Amèrica.

Els americanistes, doncs, poden posar-se en contacte i hi trobaran un

ampli ventall de possibles activitats a les quals apuntar-se.

Segons expliquen els creadors, la idea neix amb la voluntat d'anar creant una creixent documentació, tan rellevant i nombrosa com sigui possible, que proporcioni materials bàsics (d'investigació en la majoria dels casos) als estudiants i investigadors en història americana. La idea és anar creixent en paral·lel a iniciatives semblants per tots els indrets, units en xarxa, de manera que es pugui crear una vertadera estructura "confederal" entre departaments, professors o universitats que sigui un fòrum permanent d'enriquiment documental i d'anàlisi sobre història d'Amèrica.

Seixanta anys de l'Afrika Korps kaput. Mariscal Montgomery

Adreça electrònica:
www.exordio.com/1939-1945/personajes/montgomery.html

Bernard L. Montgomery ha passat a la història per ser el vencedor de la poderosa Afrika Korps d'Erwin Rommel. Nascut el 1887 a Londres, va viure una llarga existència, fins morir a New Hampshire el 1976. La seva fama li ve per la victòria al nord d'Àfrica. El vuitè exèrcit britànic hi combatia contra els alemanys de Rommel, però perdia batalla rere batalla. A punt de ser llançats al Mediterrani, el general Montgomery és designat comandant del vuitè exèrcit, per ordre expressa de Winston Churchill. Enfortí la resistència, guanyà algunes batalles menors i a partir de la tardor de 1942 començà una ofensiva constant i creixent contra l'Afrika Korps, l'orgullós exèrcit alemany en què Hitler confiava per

controlar tot el sud del Mediterrani. El cop definitiu als alemanys el pegà a El Alamein, on destrossà les forces de Rommel. Finalment la victòria li permeté tornar a Londres, el 1943, com un heroi, ser nomenat bescomte i, des d'aleshores, tengué el tractament de *sir*. Participà intensament en l'organització del desembarcament de les tropes aliades a Normandia. Era un producte típic de l'arrogància militar britànica, la qual cosa li impedia despertar gaires simpaties entre col·legues aliats. A pesar de la seva importància militar en la Segona Guerra Mundial el fet és que té poques pàgines web. Curiós.

Francesc Cambó: la força d'un 'policy maker'

Alfons Almendros Morcillo

Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2002. 232 pàgines.

Darrere de la diversa activitat de Francesc Cambó hi ha alguns denominadors comuns: les seves idees, les seves maneres d'operar i els seus instruments de treball. Entre tots, i dins de les formes i instruments de treball, destaca el servei d'estudis i d'informació per a la presa de decisions. Ell és l'introduïdor a Catalunya i a Espanya d'aquest instrument del *policy making*. En aquest llibre l'autor, en primer lloc, tracta l'evolució històrica d'aquest tipus d'eina, en diferents àmbits: comercial, bancari, etc. Després n'examina l'aprenentatge, i l'evolució en la seva utilització per part de Cambó. A través de les activitats d'aquest, analitza les dades que ens han arribat dels diferents serveis d'estudis i d'informació que va organitzar o promoure.

La guerra del Francès a Gualba

Josep Baborés i Homs

Editorial Maduixer. Teià, 2002. 422 pàgines.

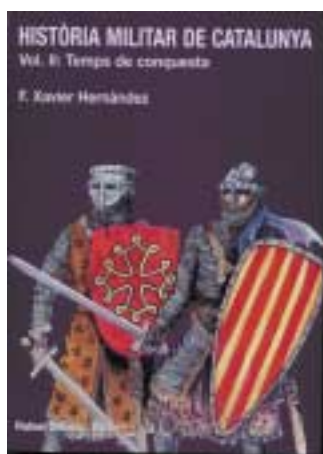
Àlvar Maduella ha fet l'edició d'aquesta obra de versos escrita per Josep Baborés i Homs entre 1792 i 1822. Baborés (Vallfogona del Ripollès, 1758 – Gualba, Vallès Oriental, 1822) va ser rector de Gualba, on morí assassinat, des de 1802. Allà va viure la guerra i invasió del Francès, un conflicte que en clau bèl·lica, confessional i política explicà el rector a través dels seus poemes. És, doncs, una mirada contemporània de tots aquells episodis històrics. Tal i com apunta el pròleg del llibre és, en versos, "una crònica bèl·lica teixida sobre un prim fil argumental, en què Baborés descriu, enmig de solemnes proclames, arborades invectives i petits detalls de minucios rigor històric, com el va veure i viure, des del seu observatori de Gualba, tot el procés de la guerra napoleònica".

Història militar de Catalunya Volum II: Temps de conquesta

F. Xavier Hernández Cardona

Rafael Dalmau, Editor. Barcelona, 2002. 294 pàgines.

Aquest segon volum de l'ambiciosa *Història militar de Catalunya*, de F. Xavier Hernández, se centra en una etapa especialment important de la nostra història nacional: abraça des del període carolingi, els anys dels comtes-reis, fins a Martí l'Humà. És la llarga etapa que va del segle XI –amb l'arribada del mític any 1000– a començaments del segle XV, quan, amb la desaparició de la dinastia de la casa de Barcelona, s'inicia la crisi de l'imperi català. Entremig, s'han produït tota una sèrie de fenòmens clau en la història de Catalunya: la conquesta de les Balears i Pitiüses, de València, l'expansió catalana a la Mediterrània. Els comtes catalans han esdevingut també reis d'Aragó. La casa de Barcelona ha assolit una indubtable projecció a Europa i els soldats catalans –els temuts almogàvers– imposen respecte arreu on van. Tota aquesta etapa d'esplendor, de conquesta, com indica el subtítol, de la història de Catalunya és estudiada des d'un punt de vista militar, amb rigor i amb amenitat, en aquest llibre d'Hernández. A partir de fonts ex-

haustives hom pot trobar totes les campanyes militars en què durant quatre segles van participar els catalans –des de l'expedició a Còrdova de l'any 1010, organitzada pel comte de Barcelona Ramon Borrell I i el comte d'Urgell Ermengol, fins a les guerres contra Gènova i Castella, en el segle XIV, passant per les conquestes de Mallorca i de València, les campanyes de Sicília o l'expedició catalana a l'Orient. La reconstrucció de batalles emblemàtiques, com la batalla de Muret, l'any 1213, en què, com indica Hernández, es va decidir de manera determinant el futur mapa d'Europa, es realitza a través de totes les fonts possibles. En dos capítols s'estudien també altres aspectes, no menys importants, com són els combatents –cavalleria, infanteria– i les tàctiques militars imperants al llarg dels segles XI-XIV, la importància dels castells romànics i l'arquitectura militar de l'època gòtica i tot el que fa referència a la marina de guerra catalana i a les tàctiques militars al mar. Amb interessants il·lustracions i fotografies a color i blanc i negre, al llarg de tota l'obra destaquen els dibuixos de Francesc Riart, que recreen els soldats, les seves vestimentes en el decurs del temps i l'armament utilitzat. També són molt interessants els croquis i mapes de les batalles i dels setges més importants del període. F. Xavier Hernández, professor de Didàctica de les Ciències Socials de la Universitat de Barcelona, va ser el coordinador historicomuseogràfic del Museu d'Història de Catalunya i, entre altres llibres, sol o com a coautor, ha publicat *Ensenyar història de Catalunya, Barcelona. Història d'una ciutat*, *La ruta dels ibers* i *La batalla de l'Ebre. Història, paisatge i patrimoni*.

Pelai Pagès

EL TEMPS D'HISTÒRIA

EL TEMPS

és possible
gràcies a

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

CAIXA CATALUNYA